

1960'larda Bir Abhaz Köyü: Mezit

Berat YILDIZ*

1801'de Abhazya bölgesinin Rus himayesi altına girmesi ve 19.yüzyıl boyunca sürekli artan Rus baskısının demografik açıdan bölgeye etkisi had safhadadır. Abhazya nüfusu 19.yüzyıl sonlarında halkın yarısından fazlasının -yaklaşık 300 bin- Osmanlı İmparatorluğu topraklarına gerçekleşen zorunlu göçünden ötürü dramatik bir biçimde azalmıştır. İlk göç dalgası 1866–67 yıllarında gerçekleşmiş ve 200 bin Abhaz Osmanlı'ya göç etmiştir.¹ İkinci dalga ise 1877–1878 Osmanlı-Rus savaşından sonra meydana gelmiştir. Abhazya'da kalan Abhazların Osmanlı'ya daha önce göç eden ırkdaşlarının yoğun biçimde yereldikleri Osmanlı kuvvetlerinin Sohum Çıkartması esnasında Abhazya'da çıkarttıkları isyanlar, General Kravchenko komutasındaki Rus İmparatorluk ordusu tarafından bastırılmış ve tekrar Abhazların ikinci kitlesel bir göçüne yol açmıştır. Başta Adapazarı ve Güney Marmara olmak üzere İstanbul, Ankara, Düzce, İnegöl, Bilecik, Eskişehir, Samsun, Sinop gibi Anadolu'nun çeşitli bölgelerine iskân edilen Abhazlar ayrıca Osmanlı imparatorluğu tarafından Suriye Vilayetine de yerleştirilmişlerdir.

Bizim bu çalışmamıza konu olan Mezit köyü ise Güney Marmara'daki Abhaz köylerinden birisi olup çevresinde hem Abhaz ve hem de Adige göçmen köyleri de mevcuttur. Çalışmamızın ana kaynağını ise Ankara Üniversitesi Etnoloji bölümünde öğrenci olan Nazan Karlova'nın 1966'da Mezit köyünde yaptığı 20 günlük bir ekspedisyona teşkil etmektedir.² Köyün tarihine ışık tutan kıymetli malumat ihtiva etmesi ve 1960'larda Mezit köyündeki sosyo-kültürel yapının hangi aşamada olduğunu göstermesi bakımından ehemmiyeti haizdir.

Mezit Köyünün Kuruluşu

Kaynağa göre Mezit köyünün sakinleri Bulgaristan'dan "93" harbi olarak bilinen 1877–1878 Osmanlı-Rus Harbinin Balkan cephesindeki ana mücadelelerinden birine sahne olan Plevne'nin Rus Ordusu tarafından ele geçirilmesinden sonra çekilen ordu birlikleriyle beraber göç etmişlerdir. Göç eden bu grup üçe bölünmüş ve diğer iki gruptan birinin sakinleri Güneykeştane köyünü diğeri ise Rüştüye köyünün kendilerine iskân edinmişlerdir. Mezit köyünün Cumhuriyet dönemine kadar olan isminin Kafkasya'dan geldikleri köye izafeten "Uzunbarış" olduğu fakat Cumhuriyet rejimi ile beraber köydeki yaşlı heyetin göç esnasında başlarındaki liderin isminin Mezit olmasının hatırasını yaşatmak istemelerinden ötürü Mezit olmuştur. Geldiklerindeki 110 hane olan köy 1960'daki verilere göre 270 kadın ve 200 erkek olmak üzere 470 kişidir ve tamamı Abhaz'dır.

Mezit Köyünün 1960'lardaki Sosyo-Ekonomik Durumu

1960'lı yıllar Türkiye'deki kırsal alandaki yapının çözülmeye başlamasına tekabül eden yıllardır. Hem ilçe merkezi olan İnegöl'e ve hem de Bursa vilayetine çok da uzak sayılmayan Mezit köyü bu yıllarda hem sosyal olarak ve hem de kültürel açıdan şehir hayatının etkilerini hissetmeye başlamaktadır.

Köyün ormanlık arazide olmasından ötürü zirai tarım için geniş araziler mevcut değildir. Bu yüzden köylüler ziraatın yanı sıra hayvancılık ve ormancılık ile de meşguldürler. 1966'da köydeki 72 ailenin 65'nin kendine ait arazisi olup bunların 30 hanenin köy

* Dok. Öğr., Bilkent Üniversitesi Rusya Çalışmaları Merkezi.

¹ G. A. Dzidzariya, *Makhadjirstvo i problemy istorii Abkhazii XIX stoletii*, Sohum: 1982. s.157.

² Nazan Karlova, *Mezit köyünün etnolojik tetkiki*, Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi, Ankara: 1966.

koşullarına göre varlıklı olduğu kaydedilmektedir. Köydeki ziraat hayvan gücüne dayalı olarak gerçekleştirilmekte olup köyde 230 büyükbaş ve 490 küçükbaş hayvan mevcuttur. İşbölümünde ise tarladaki zirai meşguliyet için erkekler çalışmakta olup kadınlar yardımcı roldedir. Haneye ait olan hayvanların bakımını ise kadınlar üstlenmektedir.

Tarlalardan alınan mahsulün tamamını kendi geçimleri için kullanan köyün sakinlerinin mutfak kültürü de geleneksel yemeklere dayanmaktadır. Humbal, Kaçanak, Tubar gibi yemekler köyün kültüründeki ana yemek çeşitleridir. Köydeki ekmek pişirilmesi ve diğer bilimum işler için 12 tane evde fırın vardır ve bu fırınlar bulunduğu yerin bütün haneleri tarafından ortaklaşa kullanılmaktadır.

Giyim konusunda ise köylüler 1960'larda geleneksel giysileriyle beraber şehir usulü denilen giysileri beraber kullanmaktadırlar. Kadınların giyiminde muhafazakâr unsurların göze çarptığı köyde erkekler geleneksel giysilerinden sadece başlık(Ahtarpa)'yı kullanmaktadırlar. Eldiven, çorap, yelek, başlık gibi giysilerin hepsini kadınlar kendi eğirdikleri yünlerden imal etmektedirler.

Köydeki evlerin tamamına yakını ahşap olup ekseriyeti iki katlıdır ve üç ev dışında diğerleri balkonsuzdur. Klasik bir köy evinde alt katta mutfak, kiler ve duvarları yastıklarla süslü bir oturma odası mevcuttur. Üst katta ise 2 baza ve 3 tanede oda bulunur ve bütün odalar beyaz badanalı ve tertemizdir

Mezit Köyünün 1960'lardaki Sosyo-Kültürel Durumu

Mezit köyü ekonomik yönden her ne kadar şehir hayatının getirdiği etkilere açıksa da kültürel açıdan Abhaz geleneğinden 1960'larda pek bir şey kaybetmemiştir. Köydeki en önemli özellik genel olarak bütün Çerkes toplumlarına has olan büyüğe saygıyı şiar edinmiştir. Mesela belirtildiğine göre köy kahvehanesine gelen yaşça küçük olanlar selam verir ve yerlerine oturur fakat yaşlı biri geldiğinde selam vermeden yerine oturur bu esnada ayağa kalkmış olan kahve halkı oturan yaşlıyı selamlarmış. Köyde hürmet ve saygı gösterilenler yaşlılar, köyün öğretmeni, imamı, muhtarı ve köklü bir aileden gelen eşastır. Köyde iki adet camii olup bir tanesi her zaman açıktır ve genellikle yaşlılar camiinin müdavimleridirler. Diğer camii ise dışarıdan getirtilen bir imam ile sadece ramazanda açıktır.

Bir ilginç husus ise haftanın günlerinin köylüler tarafından değişik anlamlarla algılanması ile alakalıdır. Köylülerin geleneksel hayırlı günleri Pazartesi, Perşembe ve Cuma günleridir. Yapılacak bir iş, düğün, kız isteme, hasada başlama gibi işlerin yanı sıra örgüye başlama, elbise kestirme gibi sıradan işler dahi bu üç günün birinde başlarmış. Salı ve Cumartesi günleri kesinlikle bir işe başlanmazken Çarşamba ve Pazar günleri ise zararsız günlerden addedilirmiş.

Köy içerisinde evlilik dışı hiçbir ilişki kaydedilmemiş olup tek eşlilik hâkimdir. 1960'larda köyde birden fazla kadınla evli olan 3 aile tespit edilmiştir. Bunun sebebi de evlilik üzerinden 3-4 sene geçtikten sonra çocuk olmayışından ötürü olduğu kaydedilmektedir. Ev işlerine tamamen kaynana hâkim olduğundan, tam otorite sahibidir ve evdeki gelinler üzerinde dominanttır. Köyde kadın dövme ve eşler arası geçimsizlik yoktur ve köyden hiçbir kimse mahkûmiyet giymemiştir. Olan ihtilaflar ise köy meclisinde çözülmektedir. Boşanma olayına ise çok nadir rastlanmaktadır.

Evin reisi ise baba o yoksa en büyük erkek kardeşidir. Evde kadınlar ve erkekler ayrı yemek yerler. Evdeki gelin kendine bir şey sorulmadıkça kesinlikle konuşamaz bu ancak eve 10-15 sene geçmesi ve sonrasında eve yeni bir gelin gelmesi sonucu kaynanası yanında

konuşma müsaadesi verilebilir. Evde katiyen oğul ve gelin kaynana ve kayınpederinin yanında beraber bulunamaz ve çocuklarını anne babasının yanında sevmeyizler. Köyde 1960'larda dışarı kız verme âdeti yok gibidir. Bu yüzden bütün köy birbiriyle akraba durumundadır.

Köydeki evlenme hususu ise bazı kaide ve kurallar etrafında gerçekleştirilmektedir. Köyde aileler arasında belirli bir başlık akdolanmaktadır. Kız isteme usulü ise 3 adımdan oluşmaktadır. İlkinde kız erkeğin ailesi tarafından görülmeye gidilir ve kız misafirlere kahve ikram eder. İkinci defa da kız misafirlere görünmez ve kaideler etrafında kız istenir ve cevap "kısmetse olur" dur. Bir hafta sonrasında ise tekrar gidilir ve kesin söz alınır ve bu söz evet olmak durumundadır. Kız tarafının olumsuz cevap vermesi mevzubahis değildir. Kız söz kesildikten sonra hala, dayı, amca gibi yakın bir akrabasının yanına gider ve o evden gelin gider. Kızın bu akraba evinde kaldığı müddet zarfında her gece Tashamara denilen köyün delikanlı ve kızlarının toplandıkları ve eğlenceler düzenlenir. Alaf da denilen bu muhabbetlere her aile kendi kız ve oğullarının gitmesine izin verir hatta teşvik eder.

Düğün merasimleri erkek evi tarafından yapılır. Köy içerisine ve komşu köylere haber verilmesi sağlanır ve herkesin katılımının olması sağlanır. Düğün Cumartesi öğleden sonra başlayıp Pazar günü öğle üzerine kadar devam eder. Kızlar ve erkekler dans edip şarkılar söylerler. Pazar öğle yemeğini müteakiben gelin bulunduğu evden atlı bir araba ile alınır.

Düğün için gelen konuklar mümkün olduğu kadar ev sahibine zorluk çıkartmakta serbesttir ki bu köyler arasında kimin daha fazla zorluk çıkartacağına dair tatlı bir rekabet halinde olmaktadır. Mesela düğüne gelen bir misafir yattığı odanın başucunda sabaha kadar nöbet bekleyen birini talep edebileceği gibi yapılması o anda mümkün olmayan bir yemeği isteyebilmektedir. Bu çıkartılan zorluklara katiyen şikâyetçi olunmaz ve mukabili için eziyet çektirenlerin köyündeki düğün beklenir. Düğün yapıldığı esnada düğün evinin çatısına bir sopa bağlanır ve ucuna da yumurta konulur. Uğur getirdiğine inanılan bu adet köyün gençlerinin yumurtayı vurmasına kadar devam eder.

Düğün sonrası gelin iki ay sonra akraba erkeklere görünür. Evlendikten en az altı en çok on iki ay sonra kayınpeder önce damadını ve sonrasında da kızını evine davet eder ve burada da damat konuşmaz ancak bir at veya tabanca hediye edilince konuşmuş. Bu misafirlik yaklaşık iki ay sürer ve kızın akrabaları gelin ve damada çeşitli hediyeler getirirlermiş.

Normal koşullarda cereyan eden düğünlerin yanı sıra bir de kız kaçırma âdeti köyde yaygındır. Kız kaçırma iki türlü olup ilkinde kız kaçırıldıktan on gün sonra taraflar barışılmış. Fakat köy dışına zorla kız kaçırma ki kızın rıza göstermesi halinde dahi bu üç sene sürermiş.

Sonuç

Referans alıp kendi notlarımızla tertip ettiğimiz bu çalışma 1960'lardaki bir Abhaz göçmen köyünün aslında kendi barındırdığı kültürel öğeler ile kentleşmenin getirdiği "medeniyet" arasındaki çatışmanın başlangıcıdır aslında. Ve bu kaçınılmaz olarak ikincisi lehine işlemektedir. 1960'larda şehirleşme kendini giyim-kuşamın değişmesi gibi konularda kendini göstermesine rağmen orijinal Abhaz yaşam biçiminde ve kültürel öğelerde çok fazla hissedilmemektedir. Fakat sistemin kaçınılmaz sonucu olarak her yerde olduğu gibi Mezit köyünde de 1960'lardaki mevcut korunabilen öğeler de bugüne kadarki süreçte orijinalliğinden çok şey kaybetmiştir ve görev eldekilerin çabaların boşa gideceği bariz de varsa kalanları muhafaza etmektir.

Mezit Köyünden Fotograflar (1966)

1. Genel Görünüm

2. Genel Görünüm

3. Mezit köyünün bir sokağı

4. Bir ev örneđi

5. Balkonlu bir ev

6. Klasik bir köy evi

7. Mezit köyünden bir aile

8. Köyün bıçkın delikanlıları

